

РИНКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 339.33:339.92

Наталія ІЛЬЧЕНКО

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Доведено, що процеси глобалізації істотно впливають на зміст і темпи формування нових відносин в оптовій торгівлі. Науково обґрунтовано стратегічні напрями й тенденції розвитку оптової торгівлі. Проведено аналіз статистичної звітності підприємств оптової торгівлі та визначено її основні недоліки. Запропоновано шляхи подальшого реформування оптової торгівлі в Україні в межах концептуальних основ її розвитку.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, оптова торгівля, складський товарооборот, товарні запаси, капітальні інвестиції.

Ильченко Н. Глобализационные процессы и тенденции развития оптовой торговли. Доказано, что процессы глобализации существенно влияют на содержание и темпы формирования новых отношений в торговле. Научно обоснованы стратегические направления и тенденции развития оптовой торговли. Проведен анализ статистической отчетности предприятий оптовой торговли и определены ее основные недостатки. Предложены пути дальнейшего реформирования оптовой торговли в Украине в рамках концептуальных основ ее развития.

Ключевые слова: глобализационные процессы, оптовая торговля, складской товарооборот, товарные запасы, капитальные инвестиции.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси сприяють виявленню нових закономірностей у розвитку світової економіки, які відбиваються й на підприємствах торгівлі в Україні, демонструючи як позитивні, так і негативні наслідки. Під впливом інтенсифікації діяльності, розвитку сучасних підходів європейських країн до функціонування підприємств оптової торгівлі (ОТ) за відпрацьованими технологіями виникає потреба впровадження нової філософії формування стратегії та оптимізації бізнес-процесів у сфері ОТ України. Саме тому особливості та ефективність функціонування оптової

торгівлі в ринкових умовах, шляхи подальшого розвитку, стратегічні цілі й завдання цієї важливої підсистеми сфери товарного обігу в концептуальному плані ще залишаються невирішеними, що обумовлює актуальність досліджень.

Теоретичні й практичні аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в працях відомих вітчизняних вчених: В. В. Апопія [1], О. П. Бегларашвілі [2], Г. М. Богословець [3], Н. О. Голошубової [4], А. А. Мазаракі [5], В. М. Торопкова [6], Н. І. Трішкіної [7], О. М. Трубей [8], Ю. Ю. Юрченко [9] та ін.

Аналіз наукових праць і практики господарської діяльності в умовах перехідного періоду виявив негативні тенденції, що склалися на підприємствах ОТ.

Мета дослідження – визначити місце оптової торгівлі в соціально-економічному розвитку країни та складові механізми регулювання діяльності підприємства ОТ як елемента сфери товарного обігу в сучасних умовах.

Матеріали та методи. Використано методи статистичного аналізу на основі даних, опублікованих Державною службою статистики України.

Результати дослідження. Надзвичайно важливим для розвитку оптової торгівлі в Україні є врахування процесів глобалізації, які відбуваються у світовій економіці. Особливо необхідно звернути увагу на об'єднання, що створюються на принципах франчайзингу для малих оптових посередницьких структур і які функціонують під егідою товаровиробника. Заслуговує на увагу досвід європейських країн щодо розвитку горизонтальних і вертикальних маркетингових систем. Завдяки об'єднанню цих підприємств досягається значний економічний ефект.

Як свідчить зарубіжний досвід, зростання обсягів оптового товарообороту світових компаній відбувається також завдяки інтенсивному розвитку інтернет-торгівлі, яка сприяє пошуку нових партнерів у інших країнах, укладанню з ними договорів на постачання товарів, а також проведенню маркетингових і досліджень бізнес-процесів провідних оптових підприємств країн світу.

У сучасній економіці формування нової моделі економічного розвитку може бути успішним лише тоді, коли держава не буде моделлю як втілення ідеального, відірваного від об'єктивних реалій бажаного образу, а скеровує кроки щодо її формування під впливом об'єктивних закономірностей глобалізованих процесів національного розвитку країни, виходячи з потреби підтримки конструктивних дій, що сприяють досягненню визначених цілей та орієнтирів, максимального послаблення ризиків і загроз розвитку. Вектор відповідних змін досить чітко визначений орієнтирами євромодернізації.

Оптові операції в Україні на сучасному етапі здійснюються переважно в рамках торговельно-посередницької діяльності й, на жаль, не спрямовуються на підвищення ефективності торгівлі. Водночас роз'єднаність підприємств роздрібною торгівлі призводить до значних

витрат, пов'язаних з налагодженням господарських зв'язків із великою кількістю промислових підприємств, а також із закупівлею товарів невеликими партіями в географічно віддалених районах.

Для вітчизняної ОТ притаманна одноманітність оптових посередників за їхніми функціональними призначеннями, організаційно-правовими формами господарювання, технологією та організацією діяльності, що не сприяє створенню ефективного конкурентного середовища. Підприємства, які мають намір надавати оптово-посередницькі послуги відповідно до спеціалізації, повинні мати належним чином обладнане складське господарство, транспортні засоби, обігові кошти, кадровий потенціал тощо. На жаль, ситуація, що склалася в Україні, призвела до розбалансованості національного внутрішнього ринку та економічного обміну між територіями [5].

Останнім часом в Україні спостерігаються як збільшення концентрації промислового капіталу, так і підвищення рівня концентрації та централізації роздрібною мережі. Саме тому можна припустити, що при збереженні та поглибленні цієї тенденції зросте значення прямих поставок виробників безпосередньо підприємствам роздрібною торгівлі. Відповідно й великі роздрібні мережі створюватимуть власні розподільчі центри, що виконують функції оптової торгівлі. Проте традиційним залишається поставка через підприємства ОТ, оскільки саме вони здатні забезпечити рух великих потоків товарів із місця виробництва до місць споживання з найбільшою швидкістю та найменшими витратами. Так, за даними Державної служби статистики України, спостерігається значне зменшення кількості великих підприємств, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотransпортних засобів і мотоциклів (код за КВЕД 2010 р. – G) (табл. 1). У загальній кількості мікропідприємств, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотransпортних засобів і мотоциклів, становило, %: в 2010 р. – 82.7, 2011 р. – 82.9, 2012 р. – 82.4, 2013 р. – 84.4, 2014 р. – 85.2.

Таблиця 1

**Динаміка кількості підприємств за видом економічної діяльності
"Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотransпортних засобів
і мотоциклів" за 2010–2014 рр.,* од.**

Група підприємств	2010	2011	2012	2013	2014	Відносне відхилення 2014 р. до 2010 р.,%
Малі	105898	107316	99675	106575	90842	85.78
Середні	4102	4161	3950	3675	3004	73.23
Великі	154	161	173	164	126	81.2

* Систематизовано автором за [10–12] без урахування в 2014 р. окупованих територій України.

На рис. 1 представлено оптовий товарооборот за 2005–2015 рр. [9].

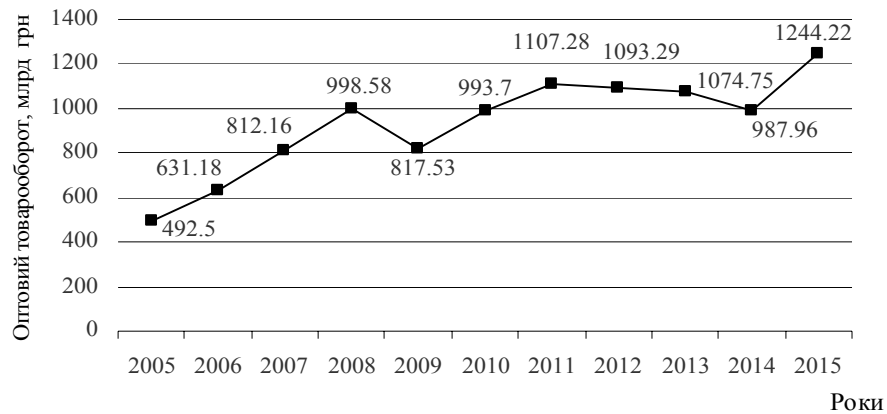

Рис. 1. Динаміка оптового товарообороту за 2005–2015 рр. *

* Систематизовано автором за даними Держстату України за 2010–2015 рр. [9], без урахування в 2014–2015 рр. окупованих територій України.

За обрахованими даними, оптовий товарооборот у 2015 р. зріс на 256.3 млрд грн порівняно з 2014 р.

На рис. 2 наведено дані щодо оптового продажу продовольчих і непродовольчих товарів, товарооборот яких становив у 2015 р. відповідно 18 і 82 %. Приблизно така тенденція спостерігалася протягом 2005–2014 рр.

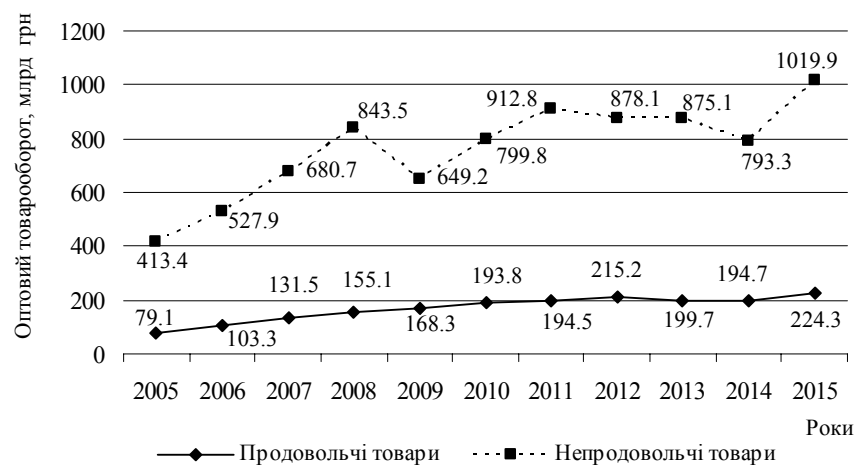

Рис. 2. Динаміка оптового товарообороту за 2005–2015 рр. [9]

На рис. 3 наведено структуру оптового товарообороту підприємств ОТ за видами економічної діяльності в 2015 р. Більш як третину в загальній структурі оптового товарообороту займають інші види спеціалізованої торгівлі, а неспеціалізованої – вдвічі менше, оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами – усього 15.3 %, а товарами господарського призначення – ще менше.

Рис. 3. Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі за видами економічної діяльності в 2015 р. [12]

Сучасне статистичне спостереження не надає інформацію про кількість підприємств ОТ, які використовують власні складські приміщення, тому неможливо оцінити навіть рівень забезпечення складською площею в оптовій торгівлі України. Із проведеного дослідження видно, що окремі підприємства мають лише видимість використання складського об'єкта, а деякі зовсім його не мають.

Із даних рис. 4 видно, що загальні складські площі підприємств ОТ за 2011–2014 рр. постійно скорочуються, і в 2014 р. досягли граничного рівня.

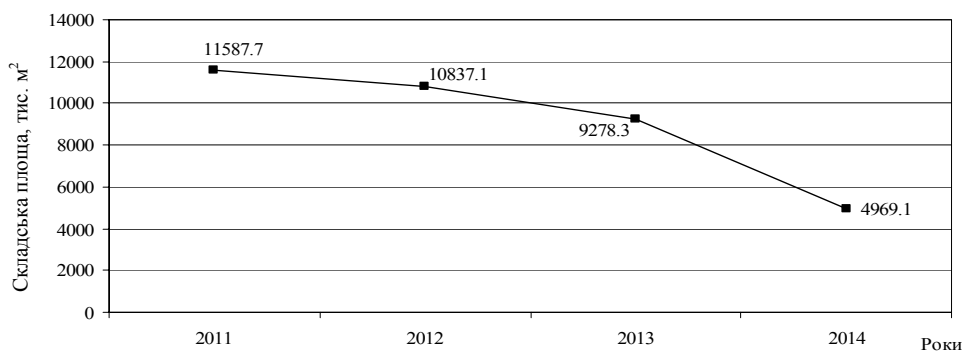

Рис. 4. Динаміка загальної складської площі підприємств оптової торгівлі України за 2011–2014 рр., тис. м² [9] *

* Систематизовано автором за даними Держстату України за 2011–2014 рр., без урахування в 2014 р. окупованих територій України.

Найбільша концентрація складської площі підприємств оптової торгівлі припадає на м. Київ та Київську область. Досить значна її кількість розташована в Дніпропетровській, Одеській, Полтавській та Вінницькій областях. За даними Держстату України, найбільші показники площі складів ОТ були в 2011 р. в усіх областях, крім м. Києва, Полтавської та Сумської областей. За 2014 р. порівняно з 2011 р. скорочення складської площі ОТ в цілому по Україні відбулося на 57.1 %, тоді як у м. Києві та Київській області – на 36.3 %, Полтавській області – на 62.7 %, Сумській – на 45.3 %.

Проте, як вже зазначалося, неможливо провести оцінку середньої складської площі, що припадає на одне підприємство ОТ. Ось чому при проведенні статистичного спостереження діяльності підприємств оптової торгівлі доцільно враховувати наявну кількість складських об'єктів і якість їх використання.

У *табл. 2* наведено дані про ланковість перепродажу товарів в оптовій торгівлі у 2015 р., яка в середньому становила 2.3.

Таблиця 2

Ланковість перепродажу товарів у оптовій торгівлі в 2015 р.,* млрд грн

Група товарів	Оптовий товарооборот		Ланковість перепродажу
	усього	із нього продано іншим підприємствам ОТ	
Продовольчі	224.27	120.76	2.2
Непродовольчі	1019.95	579.46	2.3
Всього	1244.22	700.21	2.3

* За даними [13; 14] без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, частини зони проведення АТО.

Аналіз зміни обсягу товарних запасів підприємств ОТ за 2010–2015 рр. наведено в *табл. 3*.

Таблиця 3

Динаміка товарних запасів підприємств оптової торгівлі за 2010–2015 рр.,* млрд грн

Запаси товарів	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього,	730.8	83.9	109.2	112.1	122.5	156.6
у т. ч.:						
- продовольчі	17.8	20.6	21.5	25.6	22.7	23.1
- непродовольчі	55.2	63.3	87.7	86.7	99.8	133.5

* Систематизовано автором на основі [13; 14] без урахування за 2014–2015 рр. тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя, частини зони проведення АТО.

Як видно з проведеного дослідження, основну структуру товарних запасів на підприємствах оптової торгівлі становлять непродовольчі групи товарів. На них у досліджені роки припадає до 75–85 % запасів, що підтверджує доцільність накопичення непродовольчих товарів і прискорення обігу запасів продовольчих товарів.

Аналіз діяльності підприємства торгівлі неможливий без дослідження інвестиційної діяльності підприємства оптової торгівлі. У *табл. 4* наведено дані про капітальні інвестиції підприємств, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотранспортних засобів і мотоциклів (код за КВЕД 2010 р. – G).

Таблиця 4

Динаміка капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2010–2015 рр.,* млрд грн [15]

Капітальні інвестиції	2010	2011	2012	2013	2014	2015**
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	18.6	24.1	24.5	22.2	20.7	20.7
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	1.4	2.7	1.1	1	1	1.5
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	12	14.9	17.5	15.3	13.2	13.5
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	5.2	6.5	5.9	6	6.5	5.7
Усього	180.6	241.3	273.3	249.9	219.4	273.1

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини зони проведення АТО за 2014–2015 рр.

** В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку через округлення.

У 2015 р. відносний показник капітальних інвестицій в оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів до загальної кількості капітальних інвестицій за видами економічної діяльності становив 7.57 %. Це ще раз підтверджує проблему розвитку оптової торгівлі в Україні та брак коштів. Індекс капітальних інвестицій в оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (у відсотках до відповідного періоду попереднього року) становив відповідно: в 2011 р. – 105.6, 2012 р. – 113.7, 2013 р. – 92.8.

Потенціал нашої держави для участі в глобальних процесах ринкової економіки досить високий, проте Україна на сучасному етапі недостатньо повно використовує його через незавершені реформи. Із метою удосконалення процесу оптового продажу товарів необхідно

постійно розширювати номенклатуру послуг, які надаватимуть оптові посередники товаровиробникам і підприємствам роздрібної торгівлі та прагнути до оптимізації бізнес-процесів у ланцюгу поставки товарів.

Для подальшого реформування оптової торгівлі в Україні пропонуємо:

- стимулювати розвиток ОТ оподаткуванням, кредитуванням і наданням пільг залежно від виду оптового підприємства чи оптового посередника, їх спеціалізації, тобто від їх місця й ролі у сфері товарного обігу та впровадження інноваційних технологій;

- розширювати банківське кредитування підприємств ОТ для розвитку оптового товарообороту, а саме для тих підприємств, що впроваджують інноваційні технології;

- активізувати розвиток і функціонування оптових ринків;

- упорядкувати діяльність організованих і неформальних ринків, відновлення державного контролю якості товарів за всіма каналами розподілу, забезпечення захисту прав споживачів;

- створити нові види об'єднань в оптовій торгівлі, в т. ч. на принципах франчайзингу;

- формувати ефективні канали товароруку в організаційно-економічному механізмі функціонування підприємств ОТ, в якому повинно здійснюватися також ефективне управління товарними, інформаційними та фінансовими потоками;

- упроваджувати на оптових підприємствах автоматизований облік товароруку та системи швидкого реагування на зміни кон'юнктури ринку й своєчасного доведення товару до роздрібної торгівлі;

- сприяти розвитку інтернет-комерції в ОТ, для чого слід створювати її мережеву інфраструктуру, програмне забезпечення, механізм формування договірних взаємовідносин між учасниками цього процесу;

- стимулювати розвиток сучасної складської мережі в ОТ, зокрема, комплексно механізованих та автоматизованих складів, а також сприяти розвитку самостійного складського бізнесу, створенню складів гарантійного зберігання, консигнаційних, митно-ліцензійних, логістичних і розподільчих центрів;

- оптимізувати та легалізувати мережі дрібнооптових підприємств;

- удосконалити статистичну звітність підприємства оптової торгівлі, а саме: показники їх діяльності (обсяг і структуру оптового товарообороту й товарних запасів, чисельність працівників, витрати обігу, доходів і стан матеріально-технічної бази) слід подавати в розрізі їх організаційно-правових форм господарювання та власності;

- накопичувати на складах підприємств оптової торгівлі товарні запаси сезонного призначення та формувати резервні джерела для своєчасного товарного забезпечення підприємств роздрібної та оптової торгівлі на випадок зміни кон'юнктури ринку та створення гуманітарних розподільчих центрів, оптимізувати товарні запаси за обсягом і структурою;

• налагоджувати нові, ефективні логістичні ланцюги поставок товарів між країнами ЄС та Україною.

Висновки. Для подальшого розвитку країни в умовах поглиблення глобалізаційних процесів у торгівлі необхідно налагоджувати тісну взаємодію товаровиробників, роздрібною торгівлі з оптовою, органічну інтеграцію виробництва й збуту товарів. Результативним заходом на цьому шляху може стати формування логістичних провідних систем, де можна буде впроваджувати сучасні методи управління товарними потоками, вдосконалити механізм управління комерційною діяльністю підприємств оптової торгівлі, який повинен ґрунтуватися на впровадженні сучасних наукових методів маркетингу та менеджменту й забезпечувати розробку та прийняття ефективних рішень щодо стійкості поточного функціонування та формування стратегії підприємства на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Апопій В. В.* Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / [В. В. Апопій, І. М. Копич, О. Г. Біла та ін.] ; за ред. В. В. Апопія та І. М. Копича. — К. : Академвидав, 2012. — 424 с. — Вип. 5, Ч. 2. — 2014. — Серія: "Економічні науки".
2. *Бегларашвілі О. П.* Впровадження підприємствами оптової торгівлі організаційних та маркетингових інновацій : матеріали міжнар. бізнес-форуму ["Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні"], (Київ, 19 берез. 2015 р.). — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. — С. 71—73. — Режим доступу : <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/1e8a62d3ca6647b78fd23992ec0eb32d.pdf>.
3. *Богословець Г. М.* Проблеми та перспективи розвитку підприємств оптової торгівлі / Г. М. Богословець, О. М. Трубей // *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту.* — 2014. — Вип. 5, Ч. 2. — С. 28—32. — Серія: "Економічні науки".
4. *Голошубова Н. А.* Опт XXI века. Концепция развития оптовой торговли / Н. А. Голошубова, В. М. Торопков, И. С. Луценко // *Торговое дело.* — 2006. — № 6. — С. 4—11.
5. *Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку :* монографія / А. А. Мазаракі, І. О. Бланк, Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва ; за ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. — 194 с.
6. *Голошубова Н. О.* Оптова торгівля: організація та технологія : навч. посібник / Н. О. Голошубова, В. М. Торопков. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. — 265 с.
7. *Трубей О. М.* Інноваційний розвиток підприємств оптової торгівлі // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності.* — 2014. — Вип. 1 (10). — С. 205—210.
8. *Юрченко Ю. Ю.* Оптова торгівля: інституціонально-еволюційний підхід : монографія / Ю. Ю. Юрченко / *Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського.* — Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. — 404 с.

9. Оптова і біржова торгівля України : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 97 с.
10. Діяльність суб'єктів господарювання за 2009 р. : стат. зб. — К. : Держкомстат України, 2010. — 448 с.
11. Діяльність суб'єктів господарювання за 2012 р. : стат. зб. — К. : Держкомстат України, 2013. — 841 с.
12. Діяльність суб'єктів господарювання за 2014 р. — Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publorg_u.htm.
13. Продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі за 2012 р. : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2013. — 30 с.
14. Продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі за 2014 та 2015 рр. : стат. зб. — Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publorg_u.htm.
15. Капітальні інвестиції в Україні за 2015 р. : стат. зб. — Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publorg_u.htm.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2016.

Ichenko N. Globalization processes and trends of development of the wholesale trade.

Background. Globalization helps identify brand new patterns in the global economy, and it's also true for the trade enterprises in Ukraine. Features and efficiency of the wholesale in market conditions, ways of its further development, strategic goals and objectives of this subsystem of the sphere of commodity circulation conceptually remain unsolved, hence the relevance of the research.

The aim of the study is to determine place of the wholesale trade in socio-economic development of the country and components and mechanism of regulation of wholesale trade enterprises as part of the sphere of commodities circulation in the modern world.

Material and methods. Methods of statistical analysis, which are published by the State Statistics Committee of Ukraine are used in the article.

Results. Uniformity of the functions, organizational and legal forms of business are inherent for domestic wholesale intermediaries, though technologies do not contribute to the creation of effective competition. Enterprises that intend to provide wholesale intermediary services according to specialization must be properly equipped with handling equipment, working capital, human resources, etc. Current situation in Ukraine has led to an imbalance in the domestic market and national economic exchange between territories. There is a problem of the research of the availability of own warehouse space in the wholesale trade enterprises, since such information is not available.

Conclusion. In further development in the deepening globalization of trade it is necessary to establish close cooperation between producers, retailers with wholesale trade, organic integration of production and marketing of goods. Effective measure in this way may be the formation of logistical leading systems where modern management techniques of commodity flows can be introduced, the management mechanism of commercial activities of wholesale trade can be improved, which should be based on the application of modern scientific methods of marketing and management and ensure development and adoption of effective solutions to sustainability of current operations and formation of business strategy for the future.

Keywords: globalization process, wholesale, warehouse turnover, inventory, capital investments

REFERENCES

1. *Apopij V. V.* Systema reguljuvannja vnutrishn'oi' torgivli Ukrainy : monografija / [V. V. Apopij, I. M. Kopych, O. G. Bila ta in.] ; za red. V. V. Apopija ta I. M. Kopycha. — K. : Akademvydav, 2012. — 424 s. — Vyp. 5, Ch. 2. — 2014. — Serija: "Ekonomichni nauky".
2. *Beglarashvili O. P.* Vprovadzhenja pidpryjemstvamy optovoi' torgivli organizacijnyh ta marketyngovyh innovacij : materialy mizhnar. biznes-forumu ["Problemy ta perspektyvy rozvytku innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraini"], (Kyiv, 19 berez. 2015 r.). — K. : Kyiv. nac. torg.-ekon. un-t, 2016. — S. 71—73. — Rezhym dostupu : <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/1e8a62d3ca6647b78fd23992ec0eb32d.pdf>.
3. *Bogoslovec' G. M.* Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpryjemstv optovoi' torgivli / G. M. Bogoslovec', O. M. Trubej // *Nauk. visn. Hersons'kogo derzh. un-tu.* — 2014. — Vyp. 5, Ch. 2. — S. 28—32. — Serija: "Ekonomichni nauky".
4. *Goloshubova N. A.* Opt XXI veka. Koncepcija razvitija optovoj torgovli / N. A. Goloshubova, V. M. Toropkov, I. S. Lucenko // *Torgovoe delo.* — 2006. — № 6. — S. 4—11.
5. *Vnutrishnja torgivlja v Ukraini: ekonomichni umovy efektyvnogo rozvytku :* monografija / A. A. Mazaraki, I. O. Blank, L. O. Ligonenko, N. M. Guljajeva ; za red. A. A. Mazaraki. — K. : Kyiv. nac. torg.-ekon. un-t, 2006. — 194 s.
6. *Goloshubova N. O.* Optova torgivlja: organizacija ta tehnologija : navch. posibnyk / N. O. Goloshubova, V. M. Toropkov. — K. : Kyiv. nac. torg.-ekon. un-t, 2005. — 265 s.
7. *Trubej O. M.* Innovacijnyj rozvytok pidpryjemstv optovoi' torgivli // *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi' vlasnosti.* — 2014. — Vyp. 1 (10). — S. 205—210.
8. *Jurchenko Ju. Ju.* Optova torgivlja: instytucional'no-evoljucijnyj pidhid : monografija / Ju. Ju. Jurchenko / *Donec'kyj nac. un-t ekonomiky i torgivli im. Myhajla Tugan-Baranovs'kogo.* — Donec'k : DonNUET, 2012. — 404 s.
9. *Optova i birzhova torgivlja Ukrainy :* stat. zb. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2012. — 97 s.
10. *Dijal'nist' sub'ektiv gospodarjuvannja za 2009 r. :* stat. zb. — K. : Derzhkomstat Ukrainy, 2010. — 448 s.
11. *Dijal'nist' sub'ektiv gospodarjuvannja za 2012 r. :* stat. zb. — K. : Derzhkomstat Ukrainy, 2013. — 841 s.
12. *Dijal'nist' sub'ektiv gospodarjuvannja za 2014 r. —* Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.
13. *Prodazh i zapasy tovariv (produkcii') v optovij torgivli za 2012 r. :* stat. zb. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013. — 30 s.
14. *Prodazh i zapasy tovariv (produkcii') v optovij torgivli za 2014 ta 2015 rr. :* stat. zb. — Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.
15. *Kapital'ni investycii' v Ukraini za 2015 r. :* stat. zb. — Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.